

Pere Marbà, ja gran, en data desconeguda. Foto procedent del llibre *Costa amunt* de Joan Ferrer i Farriol.

RETRATS D'ANARQUISTES IGUALADINS I ANOIENS (VI)

UNA VIDA PER LA CAUSA: PERE MARBÀ I CULLETT (1860–1938?)

ANTONI DALMAU I RIBALTA

Pere Marbà és, sens dubte, el personatge que ens és més conegut de tots els que integren aquesta sèrie de biografies. Va viure molts anys i va col·laborar en diverses publicacions anarquistes, en les quals va deixar-nos pistes abundoses sobre la seva trajectòria. Per si fos poc, i com veurem de seguida, va escriure diversos quaderns que un altre anarquista igualadí, Joan Ferrer i Farriol, va utilitzar amb profit en les seves memòries. Tanta informació no ens evita tanmateix la recança d'ignorar on es troben avui els seus descendents directes, de tenir només una sola fotografia seva i de desconèixer la data i les circumstàncies de la seva mort, ocorreguda durant la guerra civil.

NAIXEMENT

Pere Marbà i Cullet —sempre anomenat, erròniament, *Cullell*, *Cullel*, *Callet* o *Collel*— va néixer al carrer de Sant Simplicí d'Igualada a les onze de la nit del dia 13 de novembre de 1860.¹

Era fill d'Ignasi Marbà, un teixidor originari de Cardona, i de Rosa Cullet, de la Cot (la Garrotxa). Els seus avis paternals eren Pere Marbà, un pagès de Marmanya,² i Francisca Casellas, de Fonollosa (Bages), i els materns eren Llorenç Cullet, pagès, i Maria Coromina, tots dos de la Cot.

El nadó va ser batejat dos dies després de néixer a l'església parroquial de Santa Maria d'Igualada, amb els noms de Pere, Francesc i Lluís. Va oficiar la cerimònia Mn. Francisco Jolis i li van ser

padrins Joan Rubert, pagès de Vilanoveta del Camí, i Francisca Mestre de Casellas, de Capellades.³

L'àvia paterna de Pere Marbà, Francisca Casellas, ja consta empadronada a Igualada el

1. Registre civil de nascuts de 1860, núm. 450 (Arxiu Comarcal de l'Anoia, Arxiu Municipal d'Igualada, ACAN, AMI). Ferrer i Farriol (*Costa amunt*, Choisy-le-Roi: Gondoles, 1975, p. 46, n. 23) afirma erròniament que va néixer el 1861. D'altra banda, M. Antònia Bisbal-M. Teresa Miret (*Diccionari biogràfic d'igualadins*. Barcelona: Fundació Salvador Vives i Casajuana, 1986, p. 124-125) i Ton Lloret i Ortínez («Poble Pitaràs [sic]: vivències d'un obrer igualadí del segle XIX», a *Miscellanea Aqualatensis*, XII, CECI: Igualada, 2006, p. 392) també s'equivoquen quan diuen que va néixer el 19 de novembre). Dades biogràfiques de Marbà a Miguel Íñiguez, *Enciclopedia histórica del anarquismo español*, Vitòria: Asociación Isaac Puente, 2008, tom II, p. 1021-1022.

Capítol a part mereix el cas del segon cognom de Marbà. L'error comença per ell mateix, ja que, contra totes les evidències reiterades de la documentació oficial, Pere Marbà creia dir-se *Cullell*, tal com ho demostra el text manuscrit de la seva biografia a la qual ens referirem més endavant. En conseqüència, i en una cadena ininterrompuda d'errors, Ferrer i Farriol, Bisbal-Miret i Lloret donen per bo *Cullell*, i Íñiguez, citant altres autors, esmenta també *Culell*, *Collel* i *Callet*, tots igualment erronis.

2. No la *Manresana*, com diu Ton Lloret (art. cit., p. 392). No hem sabut localitzar el topònim de «Marmanya» enlloc de Catalunya, per bé que la partida de naixement d'una germana de Pere Marbà diu que pertany a la província de Barcelona. Qui sap si es volia dir Vallmanya de Pinós (Solsonès i, doncs, prov. de Lleida...?). Per acabar d'embolicar la troca, partides de naixement dels germans de Pere Marbà diuen que aquest avi patern era de Bagús, un altre topònim que no hem sabut trobar (!).

3. Llibre de baptismes de l'església parroquial de Santa Maria de la vila d'Igualada, vol. 19 (1859-1862). La inscripció confirma la data de naixement i el topònim *Marmanya*.

1838,⁴ i és lògic pensar que ella i el seu marit devien anar a Igualada seguint l'intens corrent migratori que es va produir en aquells moments del segle XIX cap als diversos centres industrials de Catalunya.⁵ Pel que fa al matrimoni Marbà-Cullet, és a dir, els pares del nostre protagonista, cal dir que, quan aquest va néixer, tenien el seu domicili familiar al carrer de Sant Simplicí, núm. 18, al nucli antic d'Igualada. El 1862 vivien a la plaça de la Creu, 12; el 1866 al carrer de Santa Caterina, 27; i el 1868 al carrer de Sant Faust, 2.

Pere Marbà era el fill gran de casa seva. Després d'ell van néixer a la mateixa Igualada aquests altres sis germans:⁶ Joan (Joanet), el dia 26 de setembre de 1862; Teresa, l'1 de juliol de 1866; Dolores, el 19 de desembre de 1868;⁷ Valentí, el 21 de novembre de 1873 (mort el 1887); Josep (Pepet), el 7 d'abril de 1877; i Joan (Juanito), el 25 de desembre de 1879.⁸

UNA AUTOBIOGRAFIA I UN PSEUDÒNIM (POBLE PATIRÀS O PATIRÀS)

Deixant de banda els textos que ens han pervingut de la premsa anarquista o republicana on va col·laborar —per exemple els setmanaris locals *El Igualadino* de la primera dècada del segle o *El Sembrador* del temps de la República—,

4. ACAN, AMI, padró municipal de 1845. És el més antic que es conserva.

5. Josep M. Torras i Ribé, «Trajectòria d'un procés d'industrialització frustrat», a *Miscellanea Aqualatensis*, 2, CECI: Igualada, 1974, p. 163.

6. Així, doncs, els fills del matrimoni Marbà-Cullet van ser 7 i no pas 6 com diu Ton Lloret, art. cit., p. 392, que omet el benjamí.

7. ACAN, AMI, Registre civil de nascuts (1862, 1866, 1868).

8. ACAN, Fons Parroquial, llibres de baptismes (1873, 1877, 1879). La repetició del nom de Joan podria fer pensar que el primer Joan va premorir l'últim. Però el cert és que Pere Marbà cita en els seus papers tant un germà gran, Joanet, com un germà petit, Juanito...

Tercer quadern de Pere Marbà (1933)

Pere Marbà va escriure de pròpia mà una llarga biografia seva, per a la qual va utilitzar uns quaderns de comptabilitat. Gràcies als fills de Marbà, Joan Ferrer i Farriol va poder tenir al davant aquests quaderns en escriure el seu llibre *Costa amunt* (1975), on n'apareixen reproduïts alguns llargs fragments, prèviament traduïts del castellà original al català. De tots aquests quaderns, actualment només se'n conserva un, el tercer, en la coberta del qual figura manuscrit aquest títol: «*Tercer Cuaderno. Mi Biografia. Pedro Marbà Cullell*». Aquest quadern es troba en mans de Marcel Ferrer i Trull, fill de Joan Ferrer.⁹ L'any 2006, Ton Lloret va donar a conèixer públicament aquest quadern i en va transcriure i comentar amplis fragments en el seu article ja citat.¹⁰

9. L'autor vol fer constar el seu agraïment a Marcel Ferrer per haver-li permès la lectura d'aquest quadern.

10. Utilitzarem més d'una vegada aquest quadern, com ja anirem veient. Com diu Ton Lloret, *loc. cit.* p. 390, «l'autor ens diu que el quadern és escrit l'any 1933, malgrat que el més probable és que el text es basi en anotacions fetes amb anterioritat, tot pensant en la futura redacció de l'autobiografia. Això es desprèn de l'alt grau de precisió a l'hora de situar els fets en dies i hores molt concrets, i fins i tot en la reproducció íntegra d'alguns diàlegs».

Pel que fa al pseudònim tan original utilitzat molt sovint per Pere Marbà, és a dir, *Poble Patiràs* —alguna vegada també *Pueblo Patirás* i molt sovint *Patiràs* i prou—, en sabem l'origen gràcies al mateix Marbà. En una carta enviada des de Barcelona i publicada al periòdic igualadí *El Sembrador* el 13 d'agost de 1932, afirmava el següent: «*Es el caso que en el año 1877 bailé la moixiganga en compañía del padre y dos tíos de Joan del Pi [Joan Ferrer i Farriol] y cada vez que realizábamos un castillo, torre o columna de cinco (espadat), al terminar el pesado y equilibrado movimiento exclamábamos: “el poble ha de patir”. Así es que aquella queja la traducí [sic] en el pseudo que firmo»...*¹¹

INFANTESA I ADOLESCÈNCIA

Per fortuna, sabem unes quantes coses dels anys d'infància i adolescència de Marbà. Per començar, ens consta per l'historiador Max Nettlau que als vuit anys ja treballava, cosa no gens excepcional en les famílies obreres d'aquella època.¹² Joan Ferrer, per la seva banda, hi afegeix el següent: «[...] *Pere Marbà, teixidor professional des del 1883, havia fet de pastor a l'altra banda de la riera i havia rodat la roda pels corders del Cilindre, pati grandios del carrer de Santa Caterina. Per experiència familiar i tracte amb companys de classe, coneixia la veritable situació de desesper de les famílies proletàries. Una malaltia llarga o un atur perllongat d'un deude de la família et deixava a punt de demanar caritat*».¹³

11. En la carta, Marbà diu literalment «*el pobre ha de patir*», però és evident que volia dir «*el poble*».

12. «*De cette periode [1876-1877] m'a parlé Pablo Marbá y Callet, né en 1861 à Igualada, d'une famille de tisserands, travaillant depuis l'âge de 8 ans, toujours rubannier*» (Max Nettlau, *La Première Internationale en Espagne (1868-1888)*. Amsterdam: IISG, 1969, p. 280). Sempre que l'esmenta, Nettlau equivoca el nom i el segon cognom de Marbà.

13. J. Ferrer, *Costa amunt*.... p. 23 i ss.

I encara una anècdota de quan Marbà tenia vuit anys: «*A Peret Marbà ens cal ara situar-lo, en vaillet, al 2 de la Baixada de Sant Faust. Ell, amb la família, ho passaven magre. I heus ací que un vespre, venint dels rostolls i les argiles de Can Rafegues, un barril ple de petroli rodolà costa avall fins a espetegar a la porta de l'hort del Jové. Tot seguit uns bordegassos baixaren corrent del carrer de Santa Anna i calaren foc al barrilot, que s'ablaï de mala manera. Què significava aquesta perillosa atzagaiada? Res menys que l'esclat de la revolució de setembre del 1868.*»

No gaire més tard es produiria a la vila d'Igualada un esdeveniment històric de notable importància: l'entrada dels carlins el 17 i 18 de juliol de 1873. En aquest sentit, convé tenir present que el pare de Pere Marbà, el teixidor Ignasi Marbà, ja era un actiu lluitador obrerista en la dècada dels 70 del segle XIX. I que, republicà com era, va participar molt activament, juntament amb el seu germà Ramon, en l'alçament de 1869 i en la defensa d'Igualada d'aquell 1873.¹⁴ Justament amb relació a aquest darrer moment històric, sabem encara més coses del noi Marbà, gràcies de bell nou als records de Joan Ferrer:

«[...] *Amb tot un veïnat de vells, dones i criatures, Peret Marbà (12 anys) cap al tard del dia 17 [de juliol de 1873] havia passat la riera per la passera de Can Rafegues via Montbui-Carme, i en aquest darrer poble el grup trobà acolliment al Cafè del Novell. A les acaballes del dia 18 s'hi presentà el capità-caixer del Batalló de Navarra en companyia de tres soldats de la mateixa unitat. Anaven a afegir-se a la columna del Xic de la Barraqueta, que anava cap a Igualada*

14. Pere Marbà ho explica en la seva biografia i Ferrer i Farriol ho recull en tres dels seus treballs: l'article «*Síntesis de la actividad emancipadora del proletariado igualadino*», a la revista *Tiempos Nuevos*, II, Barcelona, 17 gener 1935, i els llibres *Vida sindicalista* i *Costa amunt*, cit.

Entrada dels carlins a Igualada, al carrer del Born, 17-18 de juliol de 1873 (pintura de J. Calderé) (ACAN, AFMI).

pel cantó de Capellades i amb propòsits de deixar-se caure sobre Igualada per Vilanova del Camí i Can Bernades [...]. El 20 de juliol [de 1873], noiet Marbà era preguntat per un oficial del Xic si era cert que son pare estava presoner de Tristany. Havent dit que sí, Peret fou acaronat, a la Plaça de la Creu, pel propi Xic de la Barraqueta, ensems que li donava set duros tot dient: «Té, dóna'ls a ta mare».»¹⁵

I encara, sempre segons Ferrer, una altra història: «Pedro, 12 años [...], estaba entre los mozalbetes que llenaron confesionarios con grava al objeto de “blindar” la barricada central que defenderían a escopetazos sus padres».

Precisament sobre l'assalt dels carlins a la ciutat, el mateix Marbà, que en tenia un record vivíssim, va publicar alguns textos en el periòdic anarquista *El Sembrador*, en els quals en donava un munt de detalls que avui constitueixen una

15. J. Ferrer, *Costa amunt...* p. 40 i ss. En *Xic de les Barraquetes* (Joan Martí i Torres, 1834-1909) va ser un cèlebre líder republicà revolucionari.

preciosa font històrica sobre els dramàtics esdeveniments del 17 i 18 de juliol de 1873.¹⁶

Un capítol fins ara no resolt de la biografia de Pere Marbà era saber quina havia estat la formació escolar rebuda en els seus anys d'infantesa. En l'article que ja hem citat diverses vegades, Ton Lloret especulava amb la possibilitat que hagués pogut assistir a classe a l'Ateneu Igualadí de la Classe Obrera. Doncs bé: ara podem dir amb certesa que així va ser —almenys quan era ja un adolescent i feia anys que treballava—, segons va explicar-ho el mateix Marbà en l'esmentat periòdic igualadí, molts anys després:

«En el otoño del año 1875, yo fui uno de los alumnos invitados para preparar a los demás condiscípulos, quedando poco después de los primeros en las clases del Ateneo. Aquí cabe un elogio para la familia del padre Mariano Ferrer, por la paciencia con que

16. *Pueblo Patirás*, «Voces amigas», a *El Sembrador*, 18 juliol 1931, i Pedro Marbà, «Carta de Barcelona», a *El Sembrador*, 27 agost 1932.

aguantaba las molestias que le ocasionábamos; y a los señores Gregorio, hermano del padre Mariano, y al señor Solá, yerno de aquél, por la voluntad que pusieron en enseñarnos en su propia casa».¹⁷

Seguint la creixença del seu vell amic, Joan Ferrer ens informa també que, quan ja era una mica més gran, Marbà va formar part del grup del Centre d'Amics del carrer d'Òdena, on devia adquirir o aprofundir els seus ideals anarquistes. Diu Ferrer:

«... el carrer d'Òdena, via on estigué domiciliat el Centre Federal, i després d'ell el Centre d'Amics que al capdavant venia a ser anarquista [...]. D'aquest Centre d'Amics devien procedir els Carbonell, Marbà, Ars, Molas, Riba i molts d'altres. Devia finir el 1896 degut a la repressió per la bomba de Canvis Nous, a Barcelona. Al Centre d'Amics s'hi donaven conferències, s'hi feia teatre social i s'hi passaven estones sense beure ni jugar a cartes. Aquesta moral ha existit sempre als medis llibertaris. [...]».

El mateix Ferrer afegeix que «de jovenot, Pere evolucionà vers el llibertarisme, per reflexió i per experimentat que era. No hem vist home més deductiu, més assenyat».¹⁸

Un capítol a part de la infantesa de Marbà és el que fa referència a les seves idees religioses. Segons ell, de petit era creient, però «por la intervención que tuve en casa del sacristán o campanero Agustín Garcés (el Cojo), en la casa rectoral del ecónomo José Esquerrá y las de los vicarios Mauricio y Ambrosio, y por las sacristías de la Iglesia parroquial de Santa

17. Pere Marbà, «Carta de Barcelona», a *El Sembrador* (Iguualada), núm. 75, 13 agost 1932. La hipòtesi de Ton Lloret a l'art. cit., p. 393. Aquesta realitat no es contradiu lògicament amb aquestes altres paraules del mateix Marbà: «Los trabajadores que no pudimos tener una buena educación desde un principio, la poca ilustración que después hemos aprendido solo nos sirve para embotarnos los sentidos» (Pere Marbà, *Tercer Cuaderno. Mi Biografía*, p. 53).

18. J. Ferrer, *Costa amunt...* p. 52.

María, me descaticé de tal manera que perdí la fe por completo». Ja de més gran, va visitar més d'una vegada una capella protestant que hi havia a Iguualada, però «saqué la consecuencia de que, si los defensores del catolicismo eran unos farsantes, igual defecto padecían los protestantes; y que todas las religiones no servían para nada útil al ser humano, y sí para retenerle entre dudas y tinieblas».¹⁹

Quan tenia 16 anys, «[Marbà] il entra en 1876 dans la section secrète de son métier à Iguualada. Il se rappelle de visites de [Rafel] Farga Pellicer, aussí de [Tomás González] Morago».²⁰ Concretament, Marbà era teixidor i treballava a la fàbrica de vetes de cotó a mà de can Ramon Carrer.²¹ Però quan més falta feia el seu salari per al sosteniment de la família, va haver de marxar d'Iguualada durant quatre anys, entre 1879 i 1882, per tal de fer el servei militar a Navarra, un temps que Marbà no va desapropiar del tot, tal com ell mateix explica: «Estudiando y aprendiendo, sin haber guerra, también se ganan los galones en el ejército».²² Segons explica el mateix Marbà, el seu retorn a casa després de llicenciar-se —concretament el 29 de juny de 1882— va ser alegre, però també descoratjador, en veure les condicions de vida de la seva família i, sobretot, l'estat del seu pare, atrapat severament en el vici del joc i carregat de deutes.²³

19. Pedro Marbà, «Historia de un fracaso», a *El Sembrador*, núm. 45, 24 octubre 1931.

20. M. Nettleau, *La Première Internationale...*, p. 280. Ho repeteix literalment J. Ferrer (*Costa amunt...*, p. 46).

21. Avi, pare i fill de la família es deien tots tres Ramon Carrer. A més de la fàbrica, tenien la hisenda de cal Marquès a Castellolí i eren propietaris de tota la finca de Sentfores —inclosa l'ermita—, al terme de Sant Martí de Tous.

22. Pere Marbà, *Tercer Cuaderno. Mi Biografía*, p. 37. Aquest quadern dóna una munió de detalls de la vida de Marbà en aquells anys de joventut: el servei militar, un grup coral integrat per soldats catalans, una relació sentimental amb una noia d'Estella, el viatge de retorn cap a Iguualada, etc., etc.

23. Pere Marbà, *Tercer Cuaderno...*, p. 38 i ss. Com ja hem dit, l'article de Ton Lloret, cit., transcriu íntegrament llargs fragments del quadern de Marbà.

JOVENTUT

De retorn a casa seva i a la feina, Peret Marbà —que així el coneixia tothom— va reprendre immediatament la seva cotització d'un ral setmanal a la Societat de Vetaires de Cotó, de la Unió Manufacturera.²⁴ Aquesta societat tenia la seva seu al número 17 del carrer de Santa Caterina i Marbà va entrar de seguida a la junta amb el càrrec de secretari. Simultàniament, va demanar de ser soci del popularment conegut com a *Coro Vell*, és a dir, la Societat recreativa i de ball Centre Coral Apol·lo, fundada a Igualada el 1829, de la qual seria nomenat al cap de poques setmanes vicepresident. I és que Peret Marbà era molt ballador i festejador i cantava a l'agrupació coral L'Estrella. Tant li plaien aquestes diversions que va arribar a l'extrem de renunciar a la possibilitat de ser encarregat de la fàbrica per no haver-se de comprometre els dissabtes al vespre o els diumenges.

En Peret Marbà, en efecte, era un xicot alegre i apreciat. Ferrer i Farriol, d'una generació més jove, ens n'ha deixat escrita una càlida lloança:

«... figurem-nos-el home de petita filosofia, obrer assenyat, comprededor del món, i generós com no n'hi hagués d'altre. Societari militant, no deixaria, però, per altri el cor, la fontada, l'aplec popular amb goig d'herbes flairoses, un traguitx, el rodar-la amb la noia bonica a l'era o a la sala, no defugint, tampoc, el coratjós divertiment de la

24. En paraules de Marbà, «... estábamos federados dentro de la Unión Manufacturera y dentro la Federación Nacional Española. Que tenía por lema “Anarquía, Federación y Colectivismo”: continuadora de la Primera Internacional de los Trabajadores del Mundo; y en la prensa se publicaba el Semanario “La Revista Social”: órgano de nuestra Federación. Pero nadie de toda la Junta entendíamos nada de lo que nos decían los Estatutos de que se servía la Federación; ni nada de lo que nos decía la “Revista Social”» (Pere Marbà, *Tercer Cuaderno...*, p. 52; vegeu també l'article de Ton Lloret, *cit.*).

*moixiganga. I no obstant s'acredità anarquista, amb amistat estreta, ja de nois, amb Manuel Ars».*²⁵

El 17 i 18 de març de 1883 va tenir lloc a Igualada el segon congrés de la Unió Manufacturera de la Regió Espanyola, en el qual va prendre part Peret Marbà com a delegat —el més jove de tot el congrés—, en representació de la Societat de Vetaires de Cotó. Hi van participar 44 delegats, representants de 99 seccions, i s'hi van prendre importants resolucions. *Poble Patiràs* en dóna una crònica molt completa en el seu quadern biogràfic, tants cops al·ludit.²⁶

Una mica abans del congrés, concretament el 9 de febrer de 1883, havia nascut a Igualada *La Federación Igualadina*, el conegut setmanari anarquista que, fins al desembre de 1884, va tenir la seu de la seva redacció al mateix local del carrer de Santa Caterina on s'hostatjava la Societat de Vetaires de Cotó. Marbà és qui ens informa de primera mà sobre el naixement d'aquest periòdic, que va assolir una difusió molt notable per tot Espanya:

«En el mes de febrero de 1883, el Consejo local de las secciones de Igualada convenimos entre todos los delegados de la local mirar de publicar un semanario que fuese órgano de la organización

25. J. Ferrer, *Costa amunt...* p. 24. Sobre aquest amic seu, vegeu Antoni Dalmau i Ribalta, «Manuel Ars i Solanellas (1859-1894), l'estampador afusellat injustament a Montjuïc», a *Revista d'Igualada*, núm. 28, abril 2008, p. 16-41.

26. Sobre aquest congrés, cal consultar, almenys: com a fonts originàries, la carpeta «Congreso obrero» (1883) de l'AMI (ACAN) i els periòdics *La Federación Igualadina*, núms. 7-11, març-abril 1883, i *El Semanario de Igualada*, núms. 150-151, 18-25 març 1883; i com a fons secundàries, la crònica del mateix Marbà (*Tercer Cuaderno...*, p. 68-74), la transcripció força lliure i amb alguns errors que en fa Ferrer (*Costa amunt...*, p. 46-48) i el llibre de Jorge Pablo Martínez de Presno, *Moviments socials a Igualada al segle XIX (anys 1854-1890)*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1993, p. 202-209, que no té en compte la crònica de Marbà ni el llibre de Ferrer. Nettleau també recull en el seu llibre *La Première Internationale...* (p. 364 i 448) algunes impressions de Marbà amb relació a aquest Congrés celebrat a Igualada.

Año 1.º

Igualdada 9 de Febrero de 1883

Nùm. 1.

LA FEDERACION IGUALADINA.

ÓRGANO DE LAS SECCIONES FEDERADAS EN IGUALADA

ECO DEL PROLETARIADO

Capçalera del primer número de *La Federación Igualadina* (9-2-1883)

*de Igualada: aceptada que fué la proposición. El nuevo periódico llevaría el nombre de “Federación Igualadina” y su lema sería defender la Anarquía, Federación y Colectivismo [...]. Los que componíamos el Consejo de Redacción éramos 8 socios, de las mismas secciones de la localidad: Pablo Font y Poch; Federico Carbonell y Barral; Buenaventura Botines [i Codina]; Luis Llansana [i Sabaté]; Francisco Serra Constansó; José Paloma; José Carreras y Llansana y el que esto escribe, Pedro Marbà y Cullell [...].*²⁷

El desembre de 1884, el setmanari va traslladar la seu de la redacció al núm. 14 del carrer de Santa Anna. El darrer número publicat va ser el 128, amb data 17 de juliol de 1885. Segons Marbà, «[...] y de no ser el cólera de el istio de 1885, y un poco de descuydo en la administración, que nos aconsejó

27. Ferrer i Farriol transcriu, amb la seva llibertat acostumada, aquest fragment de l'autobiografia de Pere Marbà, però comet, d'una banda, l'error d'escriure «Serret» en comptes de «Serra» i, de l'altra, el lamentable oblit d'ometre, entre els membres del consell de redacció, el nom del teixidor Josep Paloma (*Costa amunt...*, p. 50-51). Després sí que l'esmenta a la pàg. 137, però llavors l'anomena, erròniament, «Palomes».

lo matáramos por nuestra propia voluntad, cuando ya tenía vida propia [frase inacabada]».

Deixant de banda alguna altra aventura sentimental,²⁸ cal dir que, aquella primavera de 1883, en Peret Marbà —que llavors tenia 23 anys— va formalitzar les seves relacions amb una noia que es deia Magdalena Piqué, a qui havia conegut en un dels balls del Carnaval. Per complaure-la a ella, el 1884 es donaria de baixa del *Coro Vell* i s'apuntaria a la *Bandera Negra*, nom popular amb què era coneguda la societat La Lumbreira Igualadina, creada pocs anys abans com a resultat de la fusió de La Juventud Florida i la societat Orfeo. La *Bandera Negra* tenia el seu estatge al carrer del Clos, on Pere Marbà, quan s'atansaria la Pasqua de 1884, aniria també a assajar caramelles, activitat coral que continuava simultanejant amb els assaigs del cor de L'Estrella. I, arribat el dissabte de Glòria (vigília de Pasqua), les caramelles van sortir de dia per primer cop en molts anys. Pere Marbà va regalar a la seva promesa una flor llançant-la amb la ballesta i ella va obse-

28. Vegeu l'art. cit. de Ton Lloret, p. 399-404.

quiar els cantaires amb una dotzena d'ous. Tots plegats van celebrar-ho festivament el dilluns de Pasqua amb una fontada a Can Casanelles, en «*un día de los más agradables que he tenido en toda mi vida*».²⁹

Mentrestant, l'estiu de 1883, Ramon Carrer havia enviat quatre dels seus teixidors —entre els quals Peret Marbà— a treballar a la fàbrica de Joan Coma, més conegut com en *Joan del Prat*. De seguida va sorgir, a causa de les bitlles, un conflicte que va acabar en vaga, però mentrestant el noi Marbà ja havia fet tractes amb un veí de casa seva, Josep Casadesús, *el Tajà*, per anar a treballar a la seva fàbrica de faixes d'home d'estam i de cotó, per qui ja treballaven, de casa estant, el pare, l'oncle i un germà de Marbà.

D'aquesta manera, doncs, el nostre biografiat va canviar d'ofici: ara seria galoner o cordoner, guanyaria més diners i treballaria a casa seva mateix, a la baixada de Sant Faust. I ben aviat les dues antigues seccions de vetaires i de galonaires s'unificarien en una de sola, la Societat d'Obrers Vetaires i Cordoners, que ben aviat va haver de continuar la seva tasca clandestinament a causa del tancament forçós de tots els locals de la Federació Regional Espanyola.³⁰ Cal afegir que les expectatives econòmiques de Marbà amb relació a la seva feina van tenir una curta durada, ja que a l'inici de 1885 els treballadors de can Tajà van veure's contrets a no poder guanyar més de 12 pessetes setmanals, la meitat del que cobrava en Pere fins aleshores: això va forçar-lo, entre altres coses, a ajornar els seus plans de casament. Per si fos poc, entre l'agost i l'octubre de 1885 la ciutat seria víctima d'una epidèmia de còlera que, segons les fonts més fiables, causaria 128 defuncions.³¹

29. Pere Marbà, *Tercer Cuaderno...*, p. 90-91.

30. *Ibidem*, p. 78-85.

31. Rosa M. Parés, «Les epidèmies del segle XIX», dins Ferran Garcia Díez, *Història de l'Hospital d'Igualada. Pobresa, salut i sanitat, segle XIII-XXI*: Igualada: Hospital, 2007, p. 247-252.

Les prohibicions i amenaces governatives no podien evitar tanmateix l'activitat de les organitzacions anarquistes. Així, per exemple, va convocar-se el nou congrés de la Unió Manufacturera, que va tenir lloc clandestinament els dies 23, 24, 25 i 26 d'agost de 1885 a la Tipografia *La Academia* del carrer del Vallespir, al poble de Sants, amb l'assistència de Pere Marbà com a delegat de la seva societat obrera. Allí va trobar-se amb Ramon i Manuel Ars, dos igualadins que eren antics amics seus d'infantesa, i allí va conèixer personatges tan significats del moviment llibertari com Anselmo Lorenzo i Fernando Tarrida del Màrmol. Mentrestant, a fora i en fer-se fosc, la gent cremava bidons de sofre a la carretera reial per combatre l'epidèmia del còlera...

El novembre següent, Josep Casadesús va decidir traslladar la fàbrica de la baixada de Sant Faust al carrer proper de Santa Anna, on hi havia hagut la fàbrica de Josep Castelltort, àlies *l'hereu Truco*. Les incidències del trasllat i la retallada econòmica en els salaris va motivar tal discussió entre l'amo i els obrers que aquests van acabar encenent un foc al mig del carrer i tirant-hi les llançadores i altres estris de teixir. Tots van quedar sense feina, és clar, però com observava Joan Ferrer, «*al capdavant fer vetes a mà ja no oferia perspectiva, i cadascun dels afectats se les arranjarà canviant de patró o de poble*»...³²

EL FRACÀS DEL GRUP LLIUREPENSADOR D'IGUALADA (1886)

En Peret Marbà, doncs, es va haver de buscar la vida i va començar a explorar alguna feina a Barcelona. Però el 14 de juny de 1886, va caure greument malalt a casa seva d'una pulmonia doble. Davant el risc de mort, el seu metge de capçalera, Valentí Torrents, va reclamar un sacerdot per

32. *Costa amunt...*, p. 57.

donar-li l'extremunció, pretensió a la qual va oposar-se rotundament el malalt, amb el consegüent esvalot en la Igualada de l'època. Al final, i per no desconsolar la seva mare, li va ser donat el sagrament quan l'home es trobava pràcticament inconscient. Quan ja s'estava recuperant, va rebre la visita inesperada de dos representants de la Germandat Cristiana igualadina, que volien guanyar-lo a la seva causa, discussió que va acabar sense cap entesa i que va propiciar noves enraonies a la ciutat. Tant és així que Marbà i una colla d'amics i coneguts seus van resoldre promoure la creació d'un grup lliurepensador, en el qual pogués cabre «*todo individuo que se comprometiera a realizar todos los actos de la vida civilmente*».

A la primera reunió hi van comparèixer més 80 persones i s'hi va nomenar una comissió organitzadora, integrada per Pere Botines, Pelegrí Tapioles, Josep Fargas, Joan Bursós, Jaume Carbonell i Sans, Martí Salinas, Frederic Carbonell, Josep Lilla i Pere Marbà, la majoria dels quals eren també membres de la Societat de Teixidors d'Igualada. Ells van ser els encarregats de redactar un Manifest que va repartir-se per la ciutat i que anunciava que la futura agrupació es basaria en la tríada d'«*Instrucción, Recreo y Beneficencia*». S'adreçava a tots els obrers i els deia que «*si queréis alcanzar en un plazo más breve vuestra emancipación económico-social, acudid a nuestro llamamiento*». Un cop preparat un reglament del futur centre, es va fer la reunió constitutiva, es va elegir una junta i finalment es va nomenar en Pelegrí Tapiolas —que llavors ja era el capdavanter a Igualada del Partit Republicà Democràtic Federal— com a president d'una agrupació que aplegava inicialment 87 socis. La nova entitat tenia la seva seu al Centre Federal.

Però vet aquí que, al setembre d'aquell mateix 1886, l'esposa de Tapiolas va portar al món un nen, i ben aviat va córrer per la ciutat un rumor que afirmava que els seus pares pensaven batejar-lo per l'Església. Sol·licitada per part d'alguns socis

una reunió per aclarir-ho, el president del Grup, no sols va confirmar el rumor als altres socis, sinó que va dir que ell, a casa seva, feia el que li donava la gana. I així va ser, amb la celebració d'un bateig amb més pompa i amb més carruatges del que era costum en aquella època...

El més sorprenent del cas és que aquest episodi, en comptes de provocar la destitució del president i la seva substitució, va acabar arrossegant la pràctica desaparició del grup que, en paraules de Marbà, «*se disolvió como un terrón de azúcar dentro del agua*»...³³

UNA NOVA VIDA A BARCELONA

Aquell mateix any, 1886, i probablement després d'haver trobat per fi la feina que buscava, Peret Marbà va fer el salt definitiu cap a Barcelona, quan tenia 26 anys. Allí va entroncar de seguida amb el moviment anarquista de la ciutat, probablement a través dels seus amics i correligionaris igualadins Manuel Ars i Josep Molas. Tanmateix, la seva nova residència no va fer-li oblidar mai la seva ciutat nadiua, ja que, segons Ferrer i Farriol, visitava Igualada un cop l'any amb motiu de la Festa Major. I més endavant, exactament el 9 de novembre de 1889, va entrar a formar part de la secció de teixidors de vel i de fil i cotó de Barcelona.

El mateix Marbà ens explica que, l'abril de l'any següent, els delegats representants de les societats barcelonines de resistència al capital —ell mateix entre d'altres— es van reunir per declarar la vaga general per al Primer de Maig d'aquell 1890, en la primera vegada que es commemorava a tot el món aquesta data emblemàtica del moviment

33. Tota aquesta història a Pedro Marbá, «Historia de un fracaso», a *El Sembrador*, núms. 45 i 46, 24 i 31 octubre 1931. El full volant, amb els noms de la comissió organitzadora, és citat a J.P. Martínez de Presno, *Moviments socials...*, cit., p. 192.

obrer. Sempre segons la versió de Marbà, posteriorment, el 8 de maig, en un berenador de la riera de Vallcarca, una comissió va redactar una al·locució adreçada al poble de Barcelona donant per acabada la vaga i deixant plena llibertat d'acció a totes les seccions que volguessin continuar la lluita per raons pròpies. Després va fer-se un berenar de sardina, pa i vi a raó de 60 cèntims per barba, als quals caldria afegir un complement extraordinari de truita a càrrec de l'enginyer anarquista Fernando Tarrida del Màrmol, que aquella mateixa tarda va donar als assistents una conferència titulada «L'autoritat dins de l'Anarquia». Hi era present, també, Anselmo Lorenzo, potser la figura més remarcable del moviment llibertari d'aquells anys.³⁴

Diguem també que, segons conta el mateix *Poble Patiràs*, aquell any 1890, i arran de l'aprovació de la llei del sufragi universal masculí a l'Estat espanyol, els anarquistes van celebrar un primer míting antipolític al gran saló de ball que hi havia en aquella època al carrer de les Ramelleres, a Barcelona. Hi van prendre part, entre d'altres, Anselmo Lorenzo i els igualadins Manuel Ars i Pere Marbà, davant una gran generació que omplia la sala.³⁵

UN ENFRONTAMENT AMB PABLO IGLESIAS

La implicació de Marbà en la vida organitzativa de l'anarquisme barceloní va ser tan gran que, a la primavera de 1891, va ser enviat a Madrid per col·laborar decisivament en l'organització d'un congrés «ampli» de l'anomenat

Pacte d'Unió i Solidaritat, congrés que havia estat convocat al gener i que havia de tenir lloc entre el 22 i el 25 de març al Liceo Rius de la *calle de Atocha*.³⁶

Basant-se en un dels quaderns ara perduts de Pere Marbà, Joan Ferrer i Farriol ens ha deixat una crònica molt extensa d'aquest congrés, del paper important que va jugar-hi el teixidor igualadí i, molt particularment, d'un enfrontament dialèctic que va tenir amb Pablo Iglesias, el fundador del PSOE i de la UGT. I és que en aquest congrés va posar-se de manifest l'enfrontament obert entre els dos corrents obreristes més significats d'aquells moments.

Per començar, va haver-hi discussions a l'hora d'admetre les actes i les credencials i Marbà va negar-se a acceptar la que portava Pablo Iglesias en nom de l'Agrupació Socialista madrilenya, ja que no es tractava d'una entitat obrera professional. I continua Marbà (segons la transcripció en català feta per Ferrer i Farriol):³⁷

«L'endemà Iglesias combaté la proposta de contribució per entitat a les despeses del Congrés. Tingué altres rondinets per altres coses, i quan ja semblava eixut d'arguments, se les emprengué contra el secretari provisional del Pacte d'Unió i Solidaritat que jo era. Li vaig respondre que ell no era ningú per a interrogar-me com un fiscal, per més cap de colla socialista que fos. Que tingués present que encara que li semblés un infant, jo ja tenia 30 anys d'edat

34. *Poble Patiràs*, «Recuerdos antiguos y memorables», a *El Sembrador*, 5 setembre i 3 octubre 1931.

35. *Poble Patiràs*, «Historia de unos rasgos» a *El Sembrador*, 5 desembre 1931. Marbà parla de 1892, però la llei del sufragi és de 26 juny 1890. Segons Marbà, aquell míting «*fué la primera rabieta que tomaron los partidos políticos y chanchulleros*».

36. L'anomenada formalment *Federació Espanyola de Resistència al Capital. Pacte d'Unió i Solidaritat* va ser creada a Barcelona el maig de 1888, amb un caràcter essencialment econòmic i com a resultat de la fractura i dissolució de la Federació de Treballadors de la Regió Espanyola (FTRE). En el pla polític-social, els anarquistes van crear pel seu compte una mena de «partit anarquista», l'Organització Anarquista de la Regió Espanyola (OARE), nascuda a València al setembre/octubre de 1888. A la pràctica, però, aquest doble projecte organitzatiu, que de fet separava la «resistència al capital» de «la lluita per l'anarquia», no va funcionar, en un context de crisi aguda del moviment llibertari.

37. *Costa amunt...*, p. 61-63.

Pablo Iglesias, de jove

amb catorze d'actuació societària, és a dir, que d'ençà del 1882 actuava d'Internacionalista a Igualada i a Barcelona; que havia aguantat tres vagues fortes a Igualada i per ara una a la capital de Catalunya, i en totes elles he triomfat perquè en cas de perdre no torno més a la fàbrica per no humiliar-me. Per damunt de tot he estimat la lluita per la dignitat pròpia i la dels companys. Sàpiga el meu contrincant que en política sóc anarquista, en economia comunista, i en matèria religiosa ateu i materialista. En relacions socials m'aprecio respectuós d'altri i poso ma consciència per damunt de partits, autoritats i tribunals. Res no dec a ningú, i si se'm deu a mi ho dono per liquidat i tal dia farà un any. Durant la meva actuació he estat delegat als Congressos Manufacturerers del 1883 a Igualada i del 1885 a Sants, i a més, delegat de la Manufacturera ho he estat permanent de la Secció d'Igualada, localitat de Catalunya. També he pres part durant quatre anys a la redacció del setmanari La Federación Igualadina i

si Iglesias vol saber més garanties morals de la meua persona per a poder representar el Pacte d'Unió i Solidaritat, que vagi a Salamanca. I encara una altra cosa: per a defensar idees, no envejo pit a ningú, i tant de bo que tots els obreristes ho fessin amb voluntat decidida com la meua i amb millor capacitat que la meua; i si Pau Iglesias troba res més a oposar-me estic a la seva disposició. I vet-ho ací».

Ferrer i Farriol continua explicant el desenvolupament del congrés, que no va deixar de ser polèmic en cap moment. Finalment, «*la Comissió nacional quedà fixada a Barcelona, amb el propi Marbà com a secretari de l'Exterior*».³⁸

No tot, però, eren reunions sindicals. Segons Ferrer, «*La primavera del 1893 els Cors de Clavé estigueren a Palma de Mallorca on feren petar la cantada. Entre els coristes: Pere Marbà i Manuel Ars, dos barcelonins d'Igualada*».

38. Acords del congrés a *La Anarquía*, 27 març 1891. Hi ha un embolic de noms difícil de dilucidar, ja que, per una nota apareguda també a *La Anarquía* dos mesos abans, concretament el 24 gener 1891, sabem que les respostes a la crida del gener que convocava el congrés ampli havien d'adreçar-se a «*J. Marbà* (?), carrer Ponent, 54, cervecería». Per acabar-ho d'embolicar, el febrer i l'agost de 1893 apareix de nou un tal *J. Marbà Casellas* signant circulars com a secretari del Pacte d'Unió i Solidaritat, nomenat en el congrés de 1891 (*El Corsario*, 26 febrer 1893 i *El Productor*, 10 agost 1893, reproduïdes a Francisco Madrid i Claudio Venza (sel.), *Antología documental del anarquismo español*. Vol 1: *Organización y revolución: De la Primera Internacional al Proceso de Montjuïc (1868-1896)*, Madrid: Fund. Anselmo Lorenzo, 2001). D'altra banda, ja sabem que Pere Marbà parla de si mateix com a «secretari provisional» durant el congrés i que, un cop acabat aquest, Ferrer parla de Marbà com a «secretari de l'Exterior». Així, doncs, ¿hi ha un sol Marbà o són dos de diferents? Una darrera dada que cal tenir en compte: resulta que, com ja sabem, l'àvia paterna de Marbà es deia Francisca *Casellas*: això induiria a pensar que en realitat hi havia un sol Marbà, el qual utilitzava el nom de *J. Marbà Casellas* en les seves tasques com a secretari del Pacte d'Unió i Solidaritat... ¿És possible, això? En tot cas, acabem dient que, el 1898, quan el Pacte d'Unió ja només tenia un mer caràcter formal i a penes subsistia a través d'algunes federacions d'ofici, el secretari ja era un altre: Jaume Mach (cf. *La Cuña*, Sabadell, 1 gener 1899, citat a F. Madrid-C. Venza, *Antología documental...*, p. 69).

TEMPS DE PRESÓ

Però de seguida van venir temps més dissortats. Coneixent la significació de Marbà en el moviment anarquista, no és gens estrany que, quan la situació social va radicalitzar-se molt més i van tenir lloc els cèlebres atemptats de 1893 (Gran Via i Liceu) i 1896 (carrer de Canvis Nous), el teixidor igualadí fos detingut totes dues vegades, en les grans batudes repressives d'aquell període.³⁹ Segons la versió de la policia, Marbà hauria format part del confús grup conegut amb el nom de *Benvenuto Salut*, del qual ja vam ocupar-nos en la biografia de Manuel Ars, tan amic seu. No sabem, però, quant de temps va romandre a la presó per les bombes de 1893.

En canvi, i amb posterioritat al procés de Montjuïc de 1896, el rastre de Marbà reapareix quan, el 21 de juny de 1897, figura entre els nombrosos signants d'una carta en què molts processats i absolts en aquell procés ignominiós es queixaven amargament de la falta de compliment de les ordres de deportació posteriors a la sentència. Un altra carta del 3 de juliol reblava el clau en el mateix sentit. I un nou escrit amb 112 signants, aquest del 8 d'octubre i adreçat al president del consell de ministres, insistia en la petició de llibertat.⁴⁰

39. Confirmen la detenció de Marbà de 1896 dues fonts: I. Bo i Singla, *Montjuich. Notas y recuerdos históricos*, Barcelona: Publicaciones de la Escuela Moderna, 1917, p. 106, i Federico Urales a *Mi vida*, Barcelona: Publicaciones de la Revista Blanca, [1932], vol. I, p. 108. I sabem pel mateix Marbà que el juny de 1896 els van portar a les Drassanes, després a Montjuïc i d'allí, a primers d'octubre, a la presó militar dels Docks. Finalment, a mitjan novembre els van traslladar a les presons nacionals del carrer d'Amàlia. A Marbà el van ingressar al calabós núm. 5, on hi havia un total de 34 detinguts, entre els quals Anselmo Lorenzo, que va dedicar bona part del seu temps a ensenyar gramàtica a Marbà i els seus companys empresonats (*Poble Patiràs*, a *El Sembrador*, núms. 50, 28 novembre 1931, i 52, 12 desembre 1931).

40. Primera carta reproduïda en fototípia al setmanari madrileny *Germinal*, 2 juliol 1897; segona carta transcrita al mateix *Germinal*, 9 juliol 1896; i tercera carta a *El Noticiero Universal*, 12 octubre 1897. L'extensió amb què ens hem ocupat d'aquests atemptats i les seves conseqüències en articles anteriors d'aquesta sèrie ens estalvia ara d'explicar-los de bell nou.

Finalment, Pere Marbà va ser alliberat al matí del dia 1 de novembre de 1897, formant part d'un contingent de 54 presos entre els quals figuraven els també igualadins Josep Bassas i Vallès i Ramon Ars i Solanellas. Així és que va passar-se disset mesos a la presó sense que hagués tingut cap mena de responsabilitat en els fets i sense que s'hagués format causa contra ell en cap moment.

CANVIS DE FEINA

En aquells temps, quan ja ratllava la quarantena d'anys, Marbà continuava vinculat al món del tèxtil. I entre 1901 i 1905 se'n va anar a viure a la Bisbal, per treballar com a encarregat de la fàbrica de faixes de bolquers de Jesús Esteva i Carnicer.⁴¹ No per això va abandonar, com és natural, la seva militància i, a principis de 1904, arran d'un homenatge organitzat pels anarquistes de Palafrugell a Anselmo Lorenzo, Marbà va poder compartir amb aquest un memorable viatge amb tren i després la vetllada que va tenir lloc al Centre Obrer.⁴²

Però en la seva nova feina les coses no rutllaven i, durant gairebé dos anys, Marbà va haver de viure tot l'enrevessat procés d'embargament i subhasta de la fàbrica de la Bisbal on treballava. D'aquest procés va deixar-ne una extensíssima crònica en el Tercer Quadern de la seva biografia, crònica que cobreix des de l'agost de 1903 fins al maig de 1905. Immediatament després, i a partir del mes de juny, Marbà se'n va tornar cap a Barcelona, on va col·locar-se com a ajudant a la fàbrica Ferran i Parés.

D'allí estant, i amb el pseudònim abreuïjat *Patiràs*, va publicar nombrosos articles al setmanari *El Igualadino*, òrgan de la Fraternitat Republicana i dirigit pel republicà Joan Serra i Constansó, almenys l'any 1907. S'ocupava sobretot de temes de caràcter doctrinal, al voltant de l'ense-

41. No a Castellbisbal, com diu Ton Lloret al seu article citat (p. 390).

42. *Poble Patiràs*, a *El Sembrador*, 19 desembre 1931.

№ del talón **1262**

Ateneo Enciclopédico Popular

Carmen, 30, pral. ··· BARCELONA

N.º DE ORDEN

D. *Pedro Marbà*

Socio de este ATENEO ha satisfecho por la dozava parte de cuota del corriente año, la cantidad de *1* pesetas *—* céntimos correspondiente al mes de la fecha.

Barcelona, 1.º de *Enero* de 191*2*

El Contador, *Puis Durán*

El Tesorero, *J. Campor*

Calle

Rebut com a soci de l'Ateneu Enciclopèdic Popular (1912) (AEP, Barcelona)

nyament, la condició de la dona, l'antimilitarisme, la fe religiosa, etc. Algun d'aquests articles li va ser rebut des del setmanari carlí *Sometent*.

Tanmateix, i a partir d'aquests anys de l'inici de segle, se'ns obre un gran buit en la trajectòria vital de Pere Marbà. Sens dubte el seu activisme devia minvar i, d'altra banda, els darrers anys de la Restauració i la dictadura de Primo de Rivera van ser períodes molt durs per al moviment obrer. Finalment, la pèrdua dels quaderns que hem esmentat i l'absència de mencions per part

de Joan Ferrer i Farriol no ens permeten de saber si va implicar-se gaire en l'activitat de la CNT, el gran sindicat anarquista nascut el 1910. Així, doncs, no retrobarem Marbà —sempre fidel a les seves idees llibertàries— fins a l'etapa final de la seva vida, ja en el temps de la Segona República, gràcies sobretot als diversos articles que va publicar al periòdic quinzenal igualadí *El Sembrador*, entre els anys 1931 i 1933.

SOBRE PALMIRO MARBÀ (FEDERICO FRUCTIDOR) (1892-1915)

Sabem que Pere Marbà va tenir, com a mínim, tres fills, per bé que desconeixem en quin ordre van néixer: Juli, Isabel i Palmiro. El primer va assistir el 1918 a una reunió barcelonina pro federació anarquista, formant part del grup Joventut Àcrata, amb Joan Ferrer, Pena, Alfredo Gómez i d'altres.⁴³ Però el darrer dels fills que acabem d'esmentar és, sense cap mena de dubte, el que va adquirir més notorietat.

En efecte: Palmiro Marbà, nascut l'any 1892, utilitzava el pseudònim periodístic de *Federico Fructidor* i escrivia a la premsa llibertària, per exemple a *Tierra y Libertad* (1908-1912) o bé a *Acción Libertaria*, de Gijón (1913). Manuel Buenacasa ens el presenta com a «deixeble» de Josep Prat i molts —començant pel mateix Lorenzo— el consideraven el «successor natural» de l'*abuelo* Anselmo Lorenzo, a qui tenia costum, cap als anys 10, de visitar cada dissabte al seu pis del carrer de Casanova, 36, 2n. en companyia del seu amic Formós Plaja, un altre anarquista prou conegut.

Palmiro Marbà és recordat sobretot per un treball que va presentar a un concurs de la Real Academia de Ciencias Morales y Políticas, el 1913, i que no va ser finalment objecte de veredicte.⁴⁴ Aquest treball portava el títol d'*Origen, desarrollo y transcendencia del movimiento sindicalista obrero*, i originalment va aparèixer publicat com a complement d'*El proletariado militante*, d'Anselmo Lorenzo (Barcelona, 1923). Després, el 1931 i en una edició pagada pels seus pares, va ser editat en un volum solt de 330 pàgines amb un pròleg de Josep Prat escrit el 1919 (Barcelona: Tipografía Cosmos, 1931) que Formós Plaja, que havia estat

amic de Palmiro Marbà, va incorporar al seu catàleg. Anys després, el 1946, el mateix Plaja va tornar a publicar a Mèxic, en un sol volum de 623 pàgines, els dos toms de l'obra de Lorenzo i el treball de Palmiro Marbà.⁴⁵

Sembla que Palmiro Marbà va ser autor, també, d'alguna publicació referida al congrés de la CNT celebrat a Barcelona l'octubre i novembre de 1910.⁴⁶

D'altra banda, ens consta que, el maig de 1914, *Federico Fructidor* va viatjar a Londres per fer una visita a Fernando Tarrida del Màrmol.⁴⁷ Arran d'aquesta visita, Palmiro Marbà va poder conèixer també Errico Malatesta i debatre amb ell i Tarrida, en una amigable conversa, al voltant de diversos principis econòmics i socials i sobre quin seria més eficaç, el col·lectivista, el comunista llibertari o l'anarquia sense adjectius. Tots tres conversadors van convenir que aquell debat inacabable havia de continuar algun altre dia però tant Tarrida com *Federico Fructidor* van morir l'any següent. Malatesta, per la seva banda, viuria encara fins al 1932.⁴⁸

El cas és que Palmiro Marbà va morir prematurament el 1915, a l'edat de només 23 anys, sembla que com a conseqüència del tifus. La salut i l'ànim del seu pare, Pere Marbà, va ressentir-se notablement d'aquesta pèrdua, per sempre més.

45. Mèxic: Ediciones Vértice, 1946. L'edició resultarà un fracàs econòmic (Ignacio Clemente Soriano Jiménez, *Hermoso Plaja Saló y Carmen Paredes Sans, el anarquismo silencioso (1889-1982)*. Tesi doctoral inèdita. Salamanca: Universidad de Salamanca, 2002, p. 739-740).

46. M. Teresa Martínez de Sas i Pelai Pagès (coord.): *Diccionari biogràfic del moviment obrer als Països Catalans*. Barcelona: Ed. Universitat de Barcelona / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000, p. 820.

47. Sembla que aprofitant la seva condició de cantaire de l'Orfeó Català, que va anar a actuar a la capital anglesa (així ho afirma *Joan del Pi* —és a dir, Joan Ferrer i Farriol— a *Interpretació llibertària del moviment obrer català*, Bordeus?: Ediciones Tierra y Libertad, 1946, p. 7).

48. *Poble Patiràs*, «Para ampliar una noticia», a *El Sembrador* (Igualada), núm. 78, 23 setembre 1932.

43. M. Íñiguez, *Enciclopedia histórica...*, p. 1021, que ho treu de *Le Combat Syndicaliste*, números 576 i 964.

44. El concurs duia el nom de «Concurso para la adjudicación del premio del Conde de Toreno».

Dissortadament, no podem posar data exacta a la defunció del pare, per bé que Ferrer i Farriol parla d'una trobada d'ells dos de 1938, «*estant ell retut al llit amb escasses esperances de sortir-ne en bé*». Tot fa pensar que Pere Marbà devia morir molt poc després...

ANTONI DALMAU I RIBALTA (Igualada, 1951) és escriptor. Director de la *Revista d'Igualada*, ha ocupat diversos càrrecs institucionals i ha publicat disset llibres. Els dos darrers apareguts, editats per Columna l'any 2008, són *El cas Rull. Viure del terror a la Ciutat de les Bombes (1901-1908)* i *Jocs, cançons i costums que no hem de perdre*.